מהדר אזוזי דרבנן א"ל במטותא מינייכו לא תחללוניה אמר [א]רבא ואיתימא ר' יהושע בן לוי [א]אפי' יחיד המתפלל בע"ש צריך לומר ויכולו דאמר רב המנונא כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר [1]ויכולו אל תקרי ויכולו (א) אלא ויכלו אמר רבי אלעזר מניין שהדיבור כמעשה שנאמר [2]בדבר ה' שמים נעשו אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו [3]וסר עונך וחטאתך תכופר תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע [ב]וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו ואם לאו מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו אמר ר' אלעזר [ג]לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית ואמר ר' חנינא [ד]לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית חמין במוצאי שבת מלוגמא פת חמה במוצאי שבת מלוגמא ר' אבהו הוה עבדין ליה באפוקי שבתא עיגלא תילתא הוה אכיל מיניה כולייתא כי גדל אבימי בריה א"ל למה לך לאפסודי כולי האי נשבוק כולייתא ממעלי שבתא שבקוהו ואתא אריא אכליה אריב"ל [ה]כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו שנאמר [4]בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' מ"ט בפרוע פרעות משום דברכו ה' רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה מוחלין לו כתיב הכא בפרוע פרעות וכתיב התם [5]כי פרוע הוא (ב) אמר ריש לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי ג"ע שנאמר [6]פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים (ו)אל תיקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן [ו]מאי אמן א"ר חנינא אל מלך נאמן א"ר יהודה בריה דרב שמואל משמיה דרב אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת שנאמר [7]ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא וגו' והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלים ולא תכבה מאי ולא תכבה אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה אמר אביי לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת שנאמר [8]ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם אמר ר' אבהו לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו ק"ש שחרית וערבית שנאמר [9]הוי משכימי בבקר שכר ירדפו וגו' וכתיב [10]והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו וכתיב [11]לכן גלה עמי מבלי דעת אמר רב המנונא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן שנאמר [12]שפוך על עולל בחוץ וגו' מה טעם שפוך משום דעולל בחוץ אמר עולא לא חרבה ירושלים אלא מפני שלא היה להם בושת פנים זה מזה שנאמר [13]הובישו כי תועבה עשו גם בוש לא יבושו וגו' אמר ר' יצחק לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהושוו קטן וגדול שנאמר [14]והיה כעם ככהן וכתיב בתריה (ז)[15]הבוק תבוק הארץ אמר רב עמרם בריה דר"ש בר אבא א"ר שמעון בר אבא א"ר חנינא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה שנאמר [16]היו שריה כאילים לא מצאו מרעה מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה א"ר יהודה לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה ת"ח (ח)שנאמר [17]ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד [ל] אין מרפא מאי עד לאין מרפא אמר רב יהודה אמר רב [ז]כל המבזה ת"ח אין לו רפואה למכתו אמר רב יהודה מאי דכתיב [18]אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו אל תגעו במשיחי אלו תינוקות של בית רבן ובנביאי אל תרעו אלו ת"ח אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן א"ל רב פפא לאביי דידי ודידך מאי א"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא ואמר ריש לקיש משום ר"י נשיאה [ח]אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפי' לבנין בית המקדש ואמר ר"ל לר"י נשיאה כך מקובלני (ט)מאבותי ואמרי לה מאבותיך (י)כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחריבין אותה רבינא אמר מחרימין אותה (כ)ואמר רבא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר [19]שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא [ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש] (אם יש איש) עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה איני והאמר רב קטינא (ל)אפי' בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר [20]כי יתפש איש באחיו בית אביו (לאמר) שמלה לכה קצין תהיה לנו דברים שבני אדם מתכסין בהן כשמלה ישנן בידיך (מ)והמכשלה הזאת תחת ידך

דברים

מהדר אזוזי דרבנן. כשהיה רואה אותן זוגות זוגות ומדברין בתורה מחזר אחריהם ואומר להם במטותא מנכון לכו והתעסקו בעונג שבת ולא תחללוניה לבטל תענוגים: **ויכלו.** הקב"ה וזה שמספר בשבחו של מקום ובשבח של שבת: **יסדר אדם שלחנו בע"ש.** ללילי שבת: **במוצ"ש.** נמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר: **חמין.** לשתות ולרחוץ: **מלוגמא.** רפואה: **אכליה אריא.** לעגל הראוי לשחוט: **בכל כחו.** בכל כוונתו: **בפרוע פרעות.** ביטול פורעניות כגון פרועה(ח) דמתרגמינן בטל: **בהתנדב עם ברכו.** כשמתנדבין ישראל לברך את בוראן: **כי פרוע כי פרעו אהרן.** ע"ז. והכי קאמר בהבטל פריעות ע"ז שמשתקע ומשתכח שלא יזכר עונש משום התנדב עם הוא: **אל מלך נאמן.** כך מעיד על בוראו שהוא אל מלך נאמן: **שאין בני אדם מלויין לכבוסה.** בשבת: **בבקר.** בזמן ק"ש. וכן מאחרי בנשף(ט): והיה **כנור ונבל.** בסיפיה דקרא ואת פועל ה' לא יביטו לא שמו לב ליחד שמו על בריותיו: **שפוך על עולל.** רישא דקרא ואת חמת ה' נלאיתי הכיל שפוך וגו' שפוך החמה בנקמה בשביל שעולל לחוץ ובטלין מבית רבן: **הובישו כי תועבה עשו וגו'.** סיפיה דקרא גם בוש לא יבושו וגם הכלם לא כו': **במשיחי אלו תינוקות של בית רבן.** שדרך תינוקות למושחן בשמן(י): **ובנביאי אלו תלמידי חכמים.** שנאמר ונביא לבב חכמה (תהלים צ): **מחריבין.** איכא שיור: **מחרימין.** ליכא שיור: **מתכסין בהן כשמלה.** כשאולין אותן טעמי תורה הללו עושין עצמן כמעלימין את דבריהם מפני שאינן יודעים להשיב: **ישנן בידך.** אתה בקי לפיכך קצין תהיה לנו ותלמדנו חכמה:

דברים

ומצא נר דלוק ושולחן ערוך. וא"ת דאמר בריש ערבי פסחים (דף ק:) ושוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קידש וי"ל דערוך הוא במקום אחר אלא שאין מביאין אותו עד אחר הקידוש כי היכי דמיתי סעודתא ביקרא דשבת כדאיתא בשאלתות דרב אחאי(כ) ודוקא בימיהם שהיו להם שלחנות קטנים לפני כל אחד ואחד אבל שלנו גדולים הם וקשה לטלטלם(ג): **כל** העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו. פי' בכל כוונתו וכן פירש רש"י ור"י אומר דיש בפסיקתא במעשה דר' ישמעאל בן אלישע דקאמר התם כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ואומרים יהא שמיה רבא מברך בקול רם מבטלים גזירות קשות:

א"ר חנינא אל מלך נאמן. צריך להרהר בו בשעה שאומר אמן:

אידי

מסורת הש"ס

א) [בהלח"ש וטור סי' רסח איתא אמר רב וכו' ואמר רב המנונא כל המתפלל וכו' וכ"ה בשאלתות בראשית סי' א], ב) סנהדרין קי., ג) [סנהדרין קיא.], ד) [פי' מתרוקן], ה) חגיגה יד., ו) [חגיגה שם] [גיטין מג.], ז) [חגיגה יד.] [גיטין מג.], ח) [שמות לב.], ט) [ישעיה ה.], י) [כלאי' לעיל יג:], כ) [פרשת יתרו סימן נד], ל) [וע"ע תוס' פסחים ק: ד"ה שאין].

◆

תורה אור השלם

1 ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: בראשית ב א

2 בדבר יי שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם: תהלים לג ו

3 ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך וסר עונך וחטאתך תכפר: ישעיהו ו ז

4 בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יי: שופטים ה ב

5 וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם: שמות לב כה

6 פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים: ישעיהו כו ב

7 ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא ובא בשערי ירושלם ביום השבת והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלם ולא תכבה: ירמיה יז כז

8 כהניה חמסו תורתי ויחללו קדשי בין קדש לחל לא הבדילו ובין הטמא לטהור לא הודיעו ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם: יחזקאל כב כו

9 הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם: ישעיהו ה יא

10 והיה כנור ונבל תף וחליל ויין משתיהם ואת פעל יי לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו: ישעיהו ה יב

11 לכן גלה עמי מבלי דעת וכבודו מתי רעב והמונו צחה צמא: ישעיהו ה יג

12 ואת חמת יי מלאתי נלאיתי הכיל שפך על עולל בחוץ ועל סוד בחורים יחדו כי גם איש עם אשה ילכדו זקן עם מלא ימים: ירמיהו ו יא

13 הבישו כי תועבה עשו גם בוש לא יבושו גם הכלים לא ידעו לכן יפלו בנפלים בעת פקדתים יכשלו אמר יי: ירמיהו ו טו

14 והיה כעם ככהן כעבד כאדניו כשפחה כגברתה כקונה כמוכר כמלוה כלוה כנשה כאשר נשא בו: ישעיהו כד ב

15 הבוק תבוק הארץ והבוז תבוז כי יי דבר את הדבר הזה: ישעיהו כד ג

16 ויצא מבת ציון כל הדרה היו שריה כאילים לא מצאו מרעה וילכו בלא כח לפני רודף: איכה א ו

17 ויהיו מלעבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת יי בעמו עד לאין מרפא: דברי הימים ב לו טז

18 אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו: דברי הימים א טז כב

19 שוטטו בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה: ירמיהו ה א

20 כי יתפש איש באחיו בית אביו שמלה לכה קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידך: ישעיהו ג ו

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ו סמג עשין ל טוש"ע או"ח סי' רסח סעיף א:

מח ב מיי' פ"ל שם הל' ה סמג שם טור ש"ע או"ח סימן רסב סעיף א:

מט ג מיי' שם הלכה ה וסמג שם:

נ ד מיי' וסמג שם טור ש"ע או"ח סימן ש:

נא ה מיי' פ"ט מהלכות תפלה הלכה א טוש"ע או"ח סימן נו סעיף א [וברב אלפס ברכות פג דף ע"ו: וברא"ש שם סימן יט]:

נב ו מיי' פ"ב מהלכות ת"ת הלכה יג טור ש"ע יו"ד סימן רמה סעיף ז:

נג ז מיי' פ"ב שם הל"ב טוש"ע יו"ד סי' רמה סעיף יג [וברב אלפס פ"ג דב"ב דף קסג: וברא"ש פ"ג דמו"ק סי' ס"ח]:

נד ח מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף ז [וברב אלפס שם]:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אל תיקרי ויכולו אלא ויכלו: (ב) שם כי פרוע הוא כי פרעו אהרן אמר ריש לקיש: (ג) תוס' ד"ה ומצא וכו' וקשה לטלטלם. נ"ב פי' אחר קידוש שלא להפסיק כל כך בין קידוש לסעודה אנו רגילין לפרוס מפה ולקדש:

◆

גליון הש"ס

גמ' שנא' ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים. ע"ד שאחז"ל נדרים דף כ ע"ב מאן מה"ש רבנן: שם כך מקובלני מאבותי. עיין ב"ת דף פג ע"א ד"ה אי הכתם:

◆

מוסף רש"י

מאי אמן. כשעונין על כל ברכה וברכה אמן, היאך משמע קבלת יראת שמים (סנהדרין קיא.). אל מלך נאמן. נוטריקון, שמאמין עליו הקב"ה (שם). כי יתפש איש באחיו. כאנשי ירושלים שספקה תורה מהם והיו שואלים לחבריהם (גיטין מג.). הכתוב היה מגנן לומר שלא היו יודעין להשיב לשואלים הלכה (חגיגה יד.). שבני אדם מתכסין בהן כשמלה. נמחלין שלא ישאלו להן לפי שאין בקיאין בהן (שם) כלומר דברים שמכסים כשמלה שלך כן שאתה בקי בהן, אתה לנו ותהיה קצין (גיטין שם). ישנן בידך. כלומר אתה בקי בהן (חגיגה שם).

◆

רבינו חננאל

ויחיד המתפלל בעצמו אומר ויכולו.